

Воротникова Ірина Павлівна, доцент кафедри методики природничо-математичної освіти і технологій інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, канд. пед. наук

Форми індивідуалізації професійного розвитку вчителів у післядипломній педагогічній освіті

В статті розкрито форми індивідуалізації професійного розвитку вчителів у післядипломній освіті. Наведено основні складові забезпечення індивідуалізації професійного розвитку вчителів. Представлено приклади використання форм індивідуалізації професійного розвитку вчителів.

Ключові слова: індивідуалізація, післядипломна освіта, професійний розвиток.

Модернізація освіти не можлива без оновлення і зміни форм всіх її ланок, в тому числі і післядипломної педагогічної освіти, особливої уваги потребує вчителі, бо саме від них залежить якість освіти. Індивідуалізація професійного розвитку вчителів означає створення умов для розвитку суб'єктів освітнього процесу і дійсних стимулів професійного розвитку вчителів; упровадження в післядипломній педагогічній освіті сучасних педагогічних, психологічних технологій розвитку індивідуальності; забезпечення моніторингу професійного розвитку вчителів, регулярної і оперативної діагностики, яка входить в систему рефлексії процесу розвитку індивідуальності; розвиток варіативної освіти, спрямованої на розширення професійного самовизначення і саморозвитку особистості вчителя; корекція соціального і професіонального самовизначення особистості, а також важливих напрямів розвитку професіоналізму.

Більшість науковців підтримують думку, що індивідуалізація може бути реалізована в умовах колективної роботи в межах загальних задач і змісту навчального процесу. Індивідуальний підхід, створюючи оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного, допомагає йому

зрозуміти свою індивідуальність, навчитися управляти своєю поведінкою, емоціями, адекватно оцінювати власні сили та корегувати слабкі риси” [див. 1;2;3].

Рис. 1. Форми індивідуалізації професійного розвитку вчителів у післядипломній педагогічній освіті

Індивідуалізацію професійного розвитку вчителів у післядипломній педагогічній освіті можна характеризувати за принципами та характеристиками (рис. 1.). Зазначимо, що перехід до вищих стадій професійного розвитку потребує особливої роботи для подолання внутрішніх

стереотипів і психологічних бар'єрів як викладачів (андрагогів), так і слухачів.

Зміст. Той, хто навчається, має можливість вибору форми навчання (денна, заочна, дистанційна) та корекції напряму освіти, що стає можливим, якщо використовувати програми навчання за індивідуальними планами, в межах цільової підготовки, при використанні елективних дисциплін, а також розвитку діяльності наукових товариств, творчих груп слухачів. Наприклад, можна підвищити кваліфікацію в групах, які працюють за навчальними планами базових курсів підвищення кваліфікації (для вчителів фізики, математики, біології, географії, хімії) або інтегрованих курсів підвищення кваліфікації (для вчителів, які мають навантаження з декількох предметів), або тематичних курсів, наприклад, “Комп’ютерні технології у викладанні природничо-математичних дисциплін”.

Контекстний підхід. Зміст і логіка вивчення навчального матеріалу відповідає досвіду професійної діяльності, що сприяє посиленню пізнавального інтересу та пізнавальної активності. Предметом навчальної діяльності вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній педагогічній освіті має стати внутрішня логіка виникнення знань (продуктивна логіка), а не логіка функціонування знань (репродуктивна логіка). Означене методологічне твердження має два наслідки. З точки зору внутрішньої логіки і структури навчальної дисципліни: навчальна дисципліна (внутрішня логіка, структура навчальної програми) повинна будуватися на основі генетичної логіки виникнення знань; з практичної точки зору, це означає, що в навчальному процесі необхідно вивчати не стільки сформовану структуру знання, взаємозв’язок його елементів, структуру знання з точки зору методологічних, філософських, конкретно-наукових, абстрактних, фактичних та ін. компонентів, як це знання може бути використано в конкретних практичних ситуаціях та ін., а генетичну логіку виникнення саме такої структури знання.

Якщо предметом навчальної діяльності є логіка функціонування знання (тобто логіка взаємодії частина – ціле), то в результаті навчання формується тільки репродуктивна здатність відтворювати цю логіку, тобто здійснювати, впроваджувати знання на практиці, отже, необхідно змінити логіку відтворювання на логіку генерування, тобто змінити на логіку взаємодії ціле-ціле. Якщо предметом навчальної діяльності стане логіка виникнення знання, можна говорити про формування творчої (продуктивної) здатності. Ця здатність формується за рахунок перетворення генетичної логіки, яка є змістом нової структури навчальної дисципліни, в індивідуальну творчу здатність.

З точки зору методики навчання. Класична методична система засвоєння знань забезпечує задачу формування репродуктивної здатності (відтворення засвоєного знання). Коли задача навчання представлена не репродуктивною, а творчою (продуктивною) здатністю, предметом навчальної діяльності є спосіб генерації (продукування) нового знання. У цьому разі інформаційний метод засвоєння не спрацьовує, оскільки за рахунок засвоєння неможливо дати зразок способу генерації нового знання. Це стає неможливим тому, що в структурі знання як у результаті навчально-пізнавальної діяльності сама діяльність (спосіб виникнення знання) не фіксується, а фіксується тільки спосіб відтворення (репродукції) знання. А головними є не самі історичні етапи (рівні) знання як уже сформовані структури, а способи перетворення одного історичного етапу знання в інший (внутрішня логіка розвитку знань). За рахунок внутрішньої логіки в індивідуальну здатність і формується творча здатність генерувати нові знання, тому що логіка творчості і є історична логіка виникнення знання [4, 75].

Відповідно до змісту навчання, що відповідає спеціальності вчителя проводиться умовна диференціація, наприклад, навчання фізики передбачає засвоєння перш за все найзагальніших законів, за якими відбуваються явища природи, взаємозв'язок між складовими реальних систем, тому перевага

надається демонстрації натурних моделей фізичних об'єктів, експерименту, лабораторним роботам та практикумам. Застосування в процесі фізики динамічних керованих інтерактивних моделей може дати змогу організувати перетворювальну діяльність з об'єктами вивчення для ефективного застосування в навчально-виховному процесі. Таким чином, є необхідність неперервного професійного розвитку вчителів фізики з використання інтерактивних, проектних технологій, у тому числі, засобами інформаційно-комунікаційних технологій з упровадження існуючих програмних засобів та розробки власних моделей. Учителі біології спрямовують навчання на розкриття найбільш загальних закономірностей, відповідно до яких відбуваються процеси в живій природі.

Обсяг навчального матеріалу. Дозволяється більш глибоко вивчати індивідуальні роботи на експериментальних майданчиках, наукових товариствах, в експериментальних школах. Для цього збільшується кількість самостійної роботи, наприклад, згідно з “Планом Келлера”, заснованому на індивідуалізації навчання за часом та обсягом, з можливістю поглибленого вивчення матеріалу більш здібними слухачами. Різний за обсягом і результат роботи слухачів на курсах підвищення кваліфікації (реферат, випускна робота, творчий проект). Для вчителів, які зацікавилися окремими темами, є можливість взяти участь у проектах професійного розвитку, семінарах, тренінгах, форумах у міжкурсовому періоді. Наприклад, “Моделювання інтерактивного уроку біології” або “Використання електронних засобів навчального призначення на уроках хімії”.

Час засвоєння. Допускається зміна у визначених межах регламенту вивчення обсягу навчального матеріалу відповідно до здібностей та темпераменту слухачів з можливістю використання дистанційних технологій навчання, у тому числі, при роботі з інформаційно-освітнім середовищем післядипломної педагогічної освіти (індивідуальний доступ у зручний час, індивідуальний темп засвоєння інформації).

Гнучкість. Поєднання варіативності підготовки, що передбачає розподіл на спеціальності і спеціалізації і більш конкретну диференціацію відповідно до запитів тих, хто проходить навчання, з можливістю оперативної зміни спрямованості в процесі навчання. Варіанти підготовки змінюються відповідно до змін у системі освіти, ринку праці, що дозволяє знизити інерційність системи підвищення кваліфікації, а слухачі можуть набути нові компетентності відповідно до рівня їх професійних інтересів. У міжкурсовому періоді на замовлення слухачів проводяться інструктивні та науково-методичні семінари. Наприклад, з упровадження профільного навчання у викладанні природничо-математичних дисциплін.

Елективність. Надання слухачам максимально можливої самостійності вибору індивідуальних освітніх маршрутів – елективних курсів, які можуть бути отримані на основі унікального набору знань або знань з деяких інших спеціальностей (наприклад, навчання інформаційно-комунікаційних технологій, менеджменту освіти), які відповідають індивідуальним запитам, специфіці професійної діяльності.

Вивчення продуктивного підходу до індивідуалізації показало, що він базується на використанні різних форм і засобів, одним з яких є індивідуальний освітній маршрут (Н. Олексєєв, Т. Строкова, А. Тубельський, А. Хуторський та ін.), який практично не використовується в системі післядипломної педагогічної освіти. Індивідуальний освітній маршрут – це персональний шлях того, хто навчається в освіті, визначення якого ґрунтується на вільному виборі переважного предметного напрямку навчання, сфери творчої практичної діяльності, з обов'язковою рефлексією процесу в цілому та його корекцією за необхідності. Розробка й реалізація індивідуальних освітніх маршрутів повинна ґрунтуватися на творчій взаємодії педагогів і учнів, що дасть їм змогу зрозуміти адекватність індивідуальних освітніх запитів (Н. Дьоміна, Я. Коломінський, В. Крисько, Г. Логінова, А. Мурашов).

Розвиток співробітництва. Педагогіка співробітництва, перехід до взаємної поваги та довіри, обміну досвідом, ініціативи, індивідуальної

відповідальності за результат. Розвиток інформаційно-освітнього середовища системи післядипломної педагогічної освіти надає можливість учителям, які мають досвід роботи та працюють на рівні новаторів, створювати власні інформаційні ресурси, очолювати творчі групи, а вчителям, які працюють на репродуктивному рівні діяльності, спілкуватися з експертами у відповідній предметній галузі в блозі кафедри природничо-математичних дисциплін і технологій або брати участь в обговоренні статей, матеріалів тощо.

Джерела

1. Володько В. М. Індивідуалізація процесу навчання як принцип неперервної педагогічної освіти / В. М. Володько // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : у 6 кн. – Чернівці, 1996. – Кн. 5. – С. 85–87.

2. Воротникова І. П. Індивідуалізація професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін засобами інформаційно-комунікаційних технологій в післядипломній педагогічній освіті регіону / І. П. Воротникова // Материали VI Междунар. науч.-практ. конф. „Иновационные технологии в образовании” (Симферополь-Судак, 16-19 сент. 2009 г.). – Симферополь, 2009. – С. 52–56.

3. Пехота О. М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / О. М. Пехота. – К., 1997. – 52 с.

4. Стародумов Л. Л. Индивидуализация обучения компьютерным технологиям с учетом доминирующего у студентов вида мышления : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Стародумов Леонид Львович. – Сочи, 2001. – 116 с.

В статті раскрыто форми індивідуалізації професійного розвитку учителів в последипломному освітньому процесі. Приведені основні складові забезпечення індивідуалізації професійного розвитку

учителей. Представлены примеры использования форм индивидуализации профессионального развития учителей.

Ключевые слова: индивидуализация, последипломное образование, профессиональное развитие.

In the article the form of individualization professional development of teachers in postsecondary education. The basic components of individualization ensure professional development of teachers. Presents examples of forms of individualization professional development of teachers.

Key words: individualization, postgraduate education and professional development.